

Alegeri prezidențiale #Ucraina2019

REFLECȚII ÎNAINTE DE TURUL II. PARTEA III

Angela Grămadă | Politică externă | 14.04.2019

Pentru unii surprinzătoare, pentru sociologi mai puțin, rezultatele primului tur al alegerilor prezidențiale din Ucraina arată o realitate cotidiană pe care cei ce urmăresc atent procesele politice și economice din această țară și-ar fi dorit să aibă un alt caracter. Votul din 31 martie 2019 (primul tur al alegerilor prezidențiale) a demonstrat încă o dată care este atitudinea ucrainenilor față de elita lor politică. Ce am înțeles și ce nu am înțeles noi, românii, despre aceste alegeri va fi prioritatea celei de-a treia părți a acestei analize, dedicată exclusiv procesului de monitorizare a conținutului și rezultatelor campaniei electorale din statul cu care avem una din cele mai extinse frontiere.

Dilema noastră, nu și a ucrainenilor

1. Ucrainenii întotdeauna au avut o atitudine critică față de elita politică a țării. Ei pot să accepte reprezentarea și delegarea suveranității lor către un actor sau mai mulți actori politici, dar cu o condiție: această reprezentare politică să fie, într-adevăr, necesară și să nu aibă o alternativă. Așa s-a întâmplat la alegerile prezidențiale din mai 2014, atunci când cetățenii cu drept de vot au demonstrat responsabilitate și unitate în fața agresiunii externe venite din partea Federației Ruse. După primul tur nu a mai fost nevoie de a organiza un al doilea tur. Pe de o parte, în anul 2014 rezultatele celui de-al doilea tur erau previzibile, iar pe de altă parte statul ucrainean ducea un război pentru suveranitate și integritate teritorială, fapt care presupunea o atenție mai mare pentru modul în care sunt distribuiți banii publici și alte resurse disponibile. În plus, și politicienii erau conștienți de faptul că puteau fi sancționați imediat de societate. Prea puțini dintre candidații la alegeri puteau să asigure contextul de politică internă și externă necesară pentru găsirea unor aliați în afara țării pentru a promova interese de securitate națională. De asemenea, prea puțini își puteau asuma rolul de decident ferm, capabil să ia decizii imediate.

Majoritatea partenerilor externi ai Ucrainei au apreciat raționamentul electoratului ucrainean și au recunoscut faptul că există anumite elemente care indică un proces de "maturizare civică și politică" a cetățenilor ucraineni, nu neapărat și a elitei politice.

2. Elita politică ucraineană s-a opus cel mai mult transformării calitative a sistemului politic. Oficial, majoritatea celor care aveau un mandat politic din partea cetățenilor erau pentru schimbare și reforme. De facto, situația a fost și este diferită. S-a mizat foarte mult transformarea cu ajutorul dezbatărilor publice intense. Crearea mecanismelor și instituțiilor anti-corupție, adoptarea legislației care prevede reforme economice, transparență și eficiență – au fost subiecte ținute sus pe agenda publică nu doar de reprezentanții societății civile, dar și de politicieni. Diferă doar "sinceritatea" cu care a fost promovată o inițiativă sau alta. Fiecare partid politic, fiecare lider politic din Ucraina, a pretins că este pentru schimbare și nu se va "isteriza" în fața transformărilor, adică le va accepta. Totuși, jocul politic cu interese ascunse pentru a prezerva starea de facto actuală a fost foarte subtil și, în același timp, și eficient. Nu se poate vorbi despre Ucraina astăzi ca un stat care se opune schimbărilor într-o manieră radicală, pentru că suntem martorii unor inițiative sociale extrem de importante. În același timp, elita economică a țării și-a rezervat un loc stabil în procesul decizional prin susținerea oferită selectiv unor politicieni.

Mai multe grupuri de interese economice au susținut un candidat sau chiar mai mulți candidați în același timp, testând emoții, predispoziții electorale, promisiuni, teme de

dezbaterei, care ar putea contribui la obținerea unor rezultate bune la alegerile parlamentare din toamnă¹. Identitatea, națiunea civică, Rusia – agresor, istoria țării, reformele, lipsa reformelor, averile politicienilor, scandalurile din domeniul apărării, procesul de negociere a conflictului din Estul țării, integrarea euro-atlantică, politica lingvistică, relația cu organizațiile financiare internaționale, corupția – sunt câteva dintre subiectele din agenda publică, care își vor face loc în campania electorală pentru alegerile parlamentare din toamna anului curent.

Din punct de vedere al aprecierii comportamentului politic, nu poți aduce acuzații participanților la viața politică pentru faptul că sunt activi și își promovează interesele în diferite instituții ale statului. Totuși, cetățeanul ucrainean a definit clar, în repetate rânduri, ce nivel de cultură politică și-ar dori să observe la politicieni.

Care a fost strategia mai multor actori politici în ultimii cinci ani? În primul rând, trebuie să recunoaștem faptul că au fost câteva inițiative foarte bune, propuse de către diferite fracțiuni parlamentare (membri sau non-membri ai coaliției de guvernare)². Dar, în acest caz s-a observat o ”împotrivire” față de modul în care șeful statului și susținătorii săi, adică anumite fracțiuni parlamentare din coaliție, au impus legile spre a fi votate în Rada ucraineană. În al doilea rând, există mai multe situații în care anumite fracțiuni parlamentare s-au împotrivit votării unor proiecte sau inițiative guvernamentale, prezidențiale sau ale membrilor coaliției de guvernare, ce necesitau aprobarea parlamentară, ca să intervină ulterior în conținutul documentelor, și după aceasta să le prezinte ca fiind inițiative proprii³. În al treilea rând, atunci când nu au avut o soluție pentru o problemă sau o reformă, politicienii ucraineni au preferat să dezbată forma, nu și conținutul, formulei de negociere a conflictului din Donbas și Lugansk.

3. Votul pentru Volodymyr Zelenski este un vot împotriva elitei politice actuale. Este unul dintre factorii cei mai importanți care merită a fi analizați în această campanie electorală. Votul ”împotriva”, dar în același timp și ”pentru” un anumit candidat, a fost cea mai populară opțiune în rândul alegătorilor.

Ucrainenii au obișnuit opinia publică internațională cu proteste. Totuși, atunci când o societate trece prin ”revoluția orange” (revoluția din 2004) și ”revoluția demnității” (cunoscută ca EuroMaidan) descoperă și alte instrumente de sancționare a elitei politice. Ucrainenilor li s-a reproșat mereu că sunt predispuși să conteste instituțiile democratice prin agresiune. Acest lucru s-a întâmplat și în ianuarie – februarie 2014. Partea rusă a reproșat la acea perioadă opoziției de la Kiev că folosește sentimentele societății nemulțumite pentru a organiza o lovitură de stat. Mai simplu, politicienii și cetățenii

¹ O atentă analiză a comentariilor pe care le fac cetățenii ucraineni cu drept de vot indică faptul că aceștia sunt fermi convinși că în spatele fiecărui candidat se află un grup de interese economice sau un oligarh.

² Nu vom stăruii asupra acestor detalii, recomandăm, însă, să vedeți dezbaterile din Rada ucraineană despre crearea Biroului Național Anti-Corupție din Ucraina. National Anti-Corruption Bureau of Ukraine. <https://nabu.gov.ua/en>

³ Este suficient aici să menționăm două partide: Blocul lui Iuliei Timoșenko și Partidul Radical, condus de Oleg Liashko, care au adoptat asemenea strategii, cu scopul de a discredita mai multe inițiative ale Blocului lui Petro Poroshenko sau cu scopul de a prelua anumite ”subiecte” și de a le impune printr-o perspectivă proprie. Mesajele transmise către populație au fost două: 1. Ne opunem, dar votăm pentru că este interesul țării și noi suntem responsabili față de interesul național; 2. Ne opunem, dar votăm. Votăm, dar avem propriile noastre condiții pe care vi le comunicăm public, generând puțină isterie publică față de potențiala uzurpare a instituțiilor publice responsabile cu implementarea ulterioară a unor politici publice.

ucraineni nu își respectă propriile decizii, contestă instituția alegerilor democratice (Ianukovici fiind ales în urma unui scrutin electoral, adică democratic ales de către majoritatea cetățenilor), nu au răbdare să aștepte finalitatea unui mandat, nu înțeleg cum funcționează principiile și valorile ale căror adepți sunt, nu sunt suficient de maturi din punct de vedere politic.

Anume în acest moment mecanismele democratice și "votul împotriva" ca opțiune electorală devin o realitate. Cele peste 30% pentru candidatul Zelenski nu sunt pentru platforma sa, dar pentru a arăta tuturor actorilor politici că există și alte tactici, iar societatea este un jucător care dispune de instrumente democratice pentru a sancționa politicienii pentru acțiune și inacțiune sub pretextul de conservare a interesului național al țării. Nu există aprecieri pozitive ale acestui vot, pentru că el conduce la formularea unui nou mandat prezidențial imprevizibil, instabil și plin de surprize – lucru care este cel mai puțin pe placul partenerilor externi care au formulat interese economice sau politice în Ucraina și va fi foarte apreciat de oponenții politici ai lui Volodymyr Zelenski la alegerile din toamnă, pentru că le va permite să utilizeze orice eroare a președintelui în scop electoral propriu.

4. Volodymyr Zelenski și echipa sa au înțeles decât foarte puțin că votul pentru acest concurent electoral este un vot "virtual". Zelenski și-a organizat campania electorală virtual și a primit un mandat virtual. Dacă nu devine un președinte real în maxim șase luni, în cazul în care obține victoria în turul II, atunci el va fi cel care va trebui să caute opțiuni de retragere din viața politică înainte de a i se finaliza mandatul. Mai mult, el trebuie să convingă publicul că este independent, că nu va promova interesele economice ale unor oponenți ai actualei puteri.

După primul tur al alegerilor prezidențiale candidatul Zelenski a devenit mai accesibil în spațiul online, de unde continuă să-și întrețină publicul, fără, însă, a-i oferi oportunitatea de a-i cunoaște potențiala echipă, strategia și viziunea sa despre dezvoltarea țării sau despre viitoarea formulă de guvernare. Duelurile dintre candidați, pe alocuri lipsite de responsabilitate, au drept efect creșterea nivelului de "irascibilitate" în rândul alegătorilor și toate acestea în timp ce alte formațiuni politice deja se lansează în campania pentru alegerile parlamentare din toamna anului curent. Chiar și așa, cercetările sociologice, publicate în perioada de după primul scrutin electoral, arată că votul de protest este încă cea mai valabilă opțiune pentru alegătorul ucrainean, căruia de această dată nu i se poate mai reproșa de către Rusia faptul că ar fi împotriva unei competiții civilizate sau că nu acceptă rezultatele unui exercițiu democratic.

5. Petro Poroșenko este sancționat de opinia publică. El este unul dintre actorii politici care a contribuit la o mai lentă transformare democratică a Ucrainei după EuroMaidan. Succesele mandatului său nu pot fi apreciate de publicul intern atât timp cât președintele în exercițiu a acționat vizibil în sensul păstrării actualului sistem politic. Petro Poroșenko este un jucător puternic, dar care își supraapreciază misiunea de "salvator" unic și de necontestat al Ucrainei – garantul victoriei împotriva agresiunii militare rusești.

În ceea ce privește tactica aleasă pentru al doilea tur, Petro Poroșenko a greșit strategic prin acceptarea de a deveni "artist" în loc de a rămâne "actor" politic. Acesta trebuia să mizeze și în continuare pe succese, pe angajamentele pe care și le poate asuma și pe oferirea unor garanții clare că va elimina o parte din erorile primului mandat, în cazul în

care va fi reale, adică pe un mandat mai sincer, mai cooperativ în sensul promovării intense a politicilor anticorupție.

Cele de mai sus sunt doar câteva dintre elementele care contribuie la înțelegerea actualei campanii electorale din punctul de vedere al celui care trebuie să își exprime opțiunea electorală pe 21 aprilie 2019.

Ce ar putea să urmeze?

- Primul element asupra căruia am dori să stăruim este faptul că prezența la vot în turul doi al alegerilor prezidențiale ar putea să fie mai mică – sentimentul împlinirii datoriei încă din primul tur s-ar putea să persiste în rândul alegătorilor; la aceasta vor contribui și rezultatele sondajelor de opinie care sunt publicate în această perioadă.
- Nu vom asista la schimbarea tacticii electorale din partea echipei lui Zelenski; nivelul de "aroganță" în echipa concurentului neexperimentat este mai mare decât în echipa lui Poroșenko, ultimul fiind conștient de ceea ce poate urma din punct de vedere legal dacă pierde aceste alegeri.
- Conținutul dezbaterilor electorale nu se va îmbunătăți, nu există voință în ambele tabere pentru acest lucru în acest moment. Există prea multe atacuri la persoană și frustrări exprimate în spațiul public de către reprezentanții ambelor tabere.
- Ucraina ar putea să intre în "cercul vicios al dezamăgirii" și să preia "bunele practici" care domină societatea moldovenească în ultimii ani, adică să emigreze mai mult decât până acum, fiind condusă de sentimentul "am făcut tot ce s-a putut face".
- Nu trebuie să așteptăm schimbări imediate în Ucraina. După campania pentru alegeri prezidențiale, Kievul va intra în febra alegerilor parlamentare. Acea competiție va fi mult mai dură.

Concluzii

În ultimele zile tot mai des i-au fost aduse acuzații cetățeanului ucrainean că nu știe să discearnă între o alegere pragmatică și una virtuală. Oare? O să insistăm pe ideea că votul pentru Zelenski este un vot împotriva sistemului politic actual, a modului în care acesta rezistă și se opune transformărilor cu ajutorul actorilor politici experimentați. Cetățenii ucraineni au ales din oferta electorală existentă în acest moment.

În toată această perioadă ne-am propus să observăm offline cum a reacționat mediul analitic din România la conținutul campaniei electorale din România. Surprinzător, presa din România a fost de această dată mai activă și nu din cauza faptului că Ucraina e țară vecină și are un conflict deschis pe teritoriul său, dar mai ales datorită faptului că "Zelenski" – politicianul/actor fantomă a generat un număr mai mare de vizualizări.

O parte a mediului analitic a apreciat salturile spectaculoase ale lui Petro Poroșenko de pe locul 5 pe locul 2 în primul tur al alegerilor, omițând să explice publicului că anume acest candidat avea controlul asupra resurselor administrative pe durata scrutinului. Cealaltă parte a experților a preferat să se poziționeze într-o zonă conformabilă, de constatare a unor detalii biografice, fără a intra în detalii precum platforme electorale,

opțiuni de politică externă ale candidaților, viitorul procesului de negociere a conflictului din Estul Ucrainei sau, pur și simplu, care sunt oportunitățile pe care le-am putea dezvolta în cazul unei schimbări a interlocutorului principal la Kiev.

© Copyright by Experts for Security and Global Affairs Association (ESGA)

Bucharest, Romania

2019

www.esga.ro